

Перловская Н. В.

Восточнокитайський національний університет імені Володимира Даля

ИНСТРУМЕНТАРИЙ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

В статье исследованы экономическая сущность денежных потоков предприятия и факторы влияния на результативность управления их движением. Предложен аналитический инструментальный мониторинг и интегральный показатель, который учитывает степень достижения целей платежеспособности и воспроизводства капитала по результатам управления денежными потоками предприятия. Обоснована необходимость использования методов прогнозирования и регулирования для реализации превентивной функции в контуре финансового управления. Даны рекомендации по использованию предложенного инструментария через организационный механизм мониторинга управления денежными потоками.

Ключевые слова: аналитический инструментальный, воспроизводство капитала, денежные потоки, интегральные показатели, мониторинг, организационный механизм, платежеспособность, прогнозирование, регламенты, регулирование, финансовый поток.

Perlovskaya N. V.

East Ukrainian National University named after Volodymyr Dal

MANAGEMENT TOOL BY THE CASH FLOWS OF ENTERPRISE

Summary

The enterprise's cash flows economic essence and factors on management effectiveness their movement are researched. Analytical tools of monitoring are offered. The author offers the integral index of effectiveness of monetary streams management which gives the estimation of achievement of solvency and reproduction of capital by the results of management. Use the forecasting methods and regulation for implementation of preventive function monitoring in cash flows management proved. Recommendations about use the offered tools in the organizational mechanism of monitoring of cash flows management are provided. The organizational mechanism of monitoring in cash flows management determines regulations of monitoring, process of monitoring and use of its results for ensuring cash flows management effectiveness.

Keywords: analytical tools, capital reproduction, cash flows, integrated indicators, monitoring, organizational mechanism, solvency, forecasting, regulations, financial flow.

УДК 005.334:336.773

Ходакевич С. І.

Свириденко А. Ю.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МОНІТОРИНГ ТА КОНТРОЛЬ РІВНЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОЦЕСУ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ

У статті розглянуто сутність поняття «моніторинг» та організацію кредитного моніторингу в банку. Проаналізовано важливість моніторингу як елементу ризик-менеджменту. Детально розкрито основні напрями процесу кредитного моніторингу та їх особливості.

Ключові слова: кредитний моніторинг, кредитний ризик, кредитування, ризик-менеджмент, кредитний портфель.

Постановка проблеми. Нині найбільшу питому вагу в активних операціях банку займає його кредитна діяльність, яка є найбільшим джерелом його доходів. Невід'ємною особливістю кредитної діяльності є наявність кредитного ризику. Враховуючи це, саме моніторинг кредитного ризику є однією з найважливіших складових частин загальної системи ризик-менеджменту в банку. Разом із цим для проведення ефективного моніторингу кредитного ризику в банківській діяльності необхідна відповідна методична база. Це зумовлює важливість удосконалення організаційно-методичних підходів, необхідних для здійснення моніторингу, що нині, враховуючи вплив складної економічної ситуації в країні на фінансовий стан позичальників та національну банківську систему в цілому, має першочергове значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження кредитних ризиків і методів управ-

ління ними знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних і закордонних науковців та практиків, зокрема: І. Балабанова, А. Белякова, Н. Версаль, В. Вовка, Л. Гаряги, М. Дмитренко, О. Євтуха, А. Єпіфанова, І. Івченко, А. Мороза, Н. Островської, О. Пернарівського, Л. Примости, М. Савлука, І. Сала, Дж. Сінкі та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на достатню кількість наукових досліджень проблеми управління кредитним ризиком банку, слід зауважити, що теоретико-методична база щодо моніторингу кредитного ризику як складової частини ризик-менеджменту в банку недостатньо досліджена, що й зумовлює актуальність і вибір теми даної роботи.

Мета статті полягає у розкритті сутності кредитного моніторингу як складової частини системи ризик-менеджменту банку, а також розгляді

основних напрямів кредитного моніторингу та їх особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моніторинг кредитного ризику в банку є складовою частиною банківського ризик-менеджменту та є важливим упродовж усього процесу кредитування, оскільки саме систематичне спостереження за динамікою будь-яких змін у діяльності позичальника чи якісному складі кредитного портфеля є попереджувальним сигналом для втручання та ефективного управління в разі несприятливих подій для банку.

Аналіз діяльності банків України показав, що реалії функціонування банківської системи вказують на те, що для українських банків кредитування залишається домінуючим видом діяльності в активних операціях. Так, питома вага кредитного портфеля банків України в активах станом на 01.02.2016 становила 72,02%. Водночас проблемні кредити в структурі кредитного портфеля українських банків на ту ж дату становили 24,1% (рис. 1). Окрім того, негативна динаміка частки проблемних кредитів у 2007–2015 рр. (зростання з 1,3% у 2007 р. та 7,7% у докризовому 2013 р. до 24,1% у I півріччі 2016 р.) свідчить про дуже суттєве погіршення якості кредитних портфелів банків. Тобто кредитні операції є для банку тим видом діяльності, який приносить найбільші доходи, але разом із тим потребує ефективного управління та систематичного моніторингу ризиків.

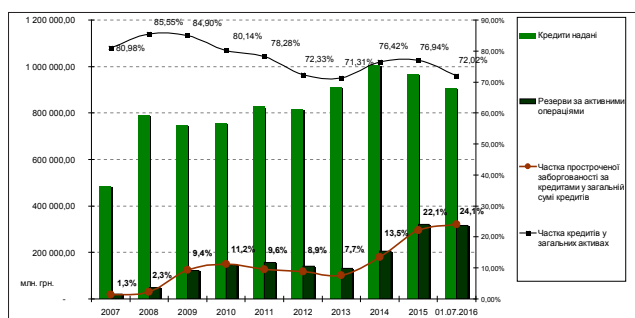

Рис. 1. Динаміка якості кредитного портфеля банків України за 2007 р. – I півріччя 2016 р.

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Одне з основних завдань банку та один із найважливіших та відповідальних етапів кредитного процесу – постійний моніторинг кредитного портфеля, який охоплює всі етапи – від підготовки документів і видачі кредиту до його повного погашення. Цей контроль забезпечує своєчасне виявлення банком будь-яких змін у діяльності позичальника, які можуть вплинути на здатність останнього повернути кошти банку своєчасно та у повному обсязі, а також забезпечити прийнятний рівень доходності активної операції, тому банкам слід досить відповідально ставитися до організації кредитного моніторингу.

Організація кредитного моніторингу в банках – це сукупність форм і методів, що застосовуються підрозділами банків у процесі постійного спостереження за своєю кредитною діяльністю за такими напрямками: моніторинг кредитного ризику, моніторинг кредитного портфеля, моніторинг кредитної політики [1]. Механізм кредитного моніторингу має бути закріплений у відповідних банківських інструкціях, методиках, а також положенні банку «Про кредитування» – основному документі, що містить критерії відповідності виданих кредитів цілям та завданням процесу банківського креди-

тування. Положення «Про кредитування» містить основні вимоги до потенційних та наявних позичальників, умови здійснення активних операцій та вимоги щодо прийнятного забезпечення.

Для глибшого розуміння сутності досліджуваної проблеми необхідним є визначення поняття моніторингу кредитного ризику.

Економічний зміст поняття «моніторинг кредитного ризику» – це процедура систематичного відстеження зміни даних про стан кредитного ризику на рівні кредитного портфеля банку та індивідуальних позичальників і інших показників кредитного ризику для його мінімізації, управління та контролю, виявлення динаміки та прогнозування розвитку кредитної діяльності. При цьому пропонується здійснювати моніторинг не лише показників ризику, а й урахувувати, які саме фактори впливають на його динаміку [3, с. 3].

Тобто моніторинг кредитного ризику полягає у постійному контролі над станом виданого кредиту для своєчасного реагування на його можливе погіршення задля уникнення незапланованих утрат банку в разі неповної або несвоєчасної сплати основного боргу та/або нарахованих процентів та комісій за користування кредитними коштами. Такий контроль допомагає вчасно виявити проблеми з погашенням заборгованості за кредитом і вжити відповідних заходів. Відповідно до цього, основна мета кредитного моніторингу полягає в тому, щоб не допустити підвищення кредитного ризику понад допустимий рівень.

Головна вимога до процедури кредитного моніторингу – це постійний контроль та оцінка рівня кредитного ризику. До основних факторів, що впливають на рівень ризику кредитної операції, можна віднести зміну фінансового стану позичальника, зміну ринкової вартості та ліквідності застави, порушення графіка погашення відсотків і заборгованості за кредитом, невиконання інших умов кредитування. Ці фактори слугують сигналами для забезпечення механізму «раннього реагування» банку для уникнення або мінімізації можливих утрат.

Статистичні дослідження свідчать, що 80% проблемних кредитів виникають унаслідок недостатнього контролю над рівнем кредитного ризику. Інші причини, такі як неадекватна оцінка кредитоспроможності позичальника, неправильно проведена структуризація кредиту, помилки в кредитному договорі, породжують близько 20% проблемних кредитів [2, с. 279].

Для глибшого розуміння сутності процесу моніторингу варто розглянути його основні напрями (рис. 2).

Метою перевірки цільового використання кредиту є підтвердження напрямів руху кредитних коштів із кредитного рахунку. Підтвердженням цільового використання кредиту можуть бути фінансові документи (платіжні доручення, акредитиви, рахунки-фактури, митні декларації тощо), укладені договори з господарської діяльності та ін. Ці документи обов'язково додаються до кредитної справи та зберігаються до закінчення дії кредитного договору.

У разі встановлення факту нецільового використання кредиту банк може підвищити процентну ставку та/або комісію за управління кредитною лінією за кредитом у розмірах, передбачених кредитним договором, або призупинити подальше перерахування кредитних коштів у разі кредитування за кредитною лінією, вимагати дострокового погашення кредиту або оформлення

додаткової ліквідної застави, надання додаткового забезпечення (гарантії, поруки власників, інших платоспроможних юридичних осіб).

Основною метою контролю над зміною рівня кредитного ризику позичальника є недопущення підвищення рівня індивідуального кредитного ризику понад установлений нормативними документами банку рівень. Постійний контроль над індивідуальним кредитним ризиком, а саме моніторинг кредитного ризику клієнтів, допомагає вчасно виявляти проблемні кредити, а також здійснювати перевірку відповідності дій кредитних працівників основним вимогам кредитної політики банку [4].

Для моніторингу кредитного ризику на рівні окремого кредиту банк має постійно відстежувати зміни у фінансовому стані позичальника для виявлення можливих ускладнень і застосування відповідних заходів щодо мінімізації втрат банку від кредитної операції. Періодичність аналізу фінансового стану позичальника визначається банком самостійно з урахуванням рекомендацій Національного банку. Як правило, контроль здійснюється на основі щоквартальної фінансової звітності (за винятком позичальників, які, відповідно до чинного законодавства, складають звітність раз на рік). Для контролю застосовуються такі інструменти, як аналіз дотримання позичальником установлених фінансових кovenантів (фінансових коефіцієнтів ліквідності, кредитного навантаження, коефіцієнту покриття процентів тощо) та дотримання таких умов, як рівень грошових надходжень на рахунки, виконання показників бізнес-плану в частині виручки від реалізації та рівня доходності тощо.

Не менш важливим у процесі моніторингу є контроль над станом предмета забезпечення як вторинного джерела повернення виданих банком коштів у разі неспроможності позичальника повернути кредит за рахунок операційної діяльності або рефінансування заборгованості. Контроль над станом забезпечення заставою/іпотекою або іншими видами (поруками, гарантіями тощо) передбачає:

- своєчасне отримання достовірної інформації про стан і ринкову вартість предмета застави;
- здійснення виїзних перевірок наявності та стану застави/іпотеки;
- контроль виконання умов договору з боку заставодавця щодо страхування предмета забезпечення/передання без згоди банку предмету застави/іпотеки в оренду, зміни цільового призначення застави тощо;
- відстеження ринкової кон'юнктури для оцінки ліквідності заставленого майна.

Якщо предмет застави залишено в розпорядженні заставодавця, то в договорі застави має бути зазначено характер і періодичність відомостей, які заставодавець надає банку. На підставі цієї інформації банк має змогу перевіряти стан

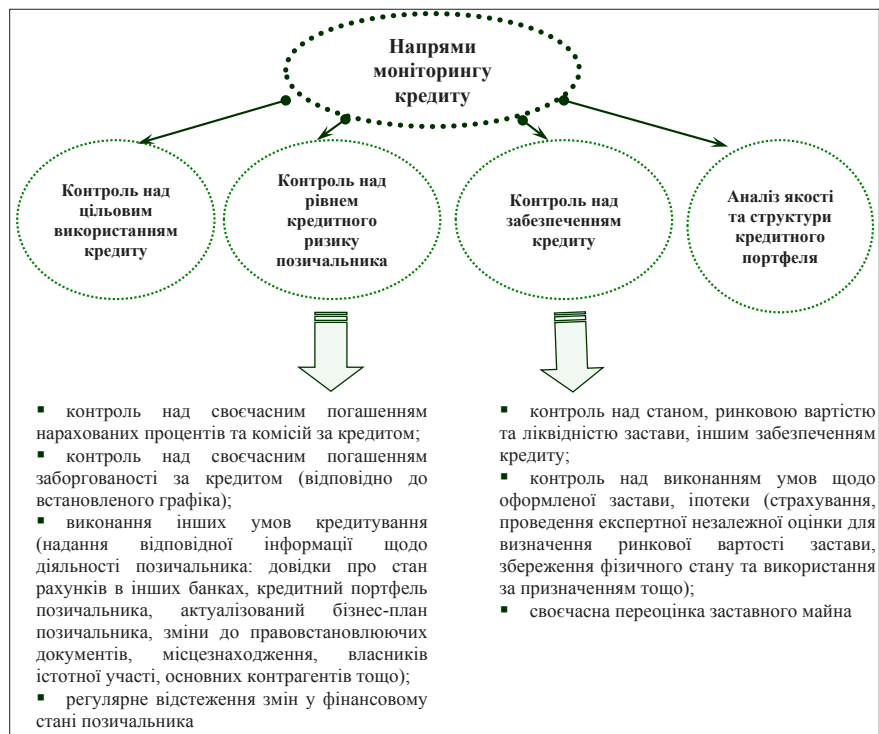

Рис. 2. Основні напрями моніторингу кредитних операцій банку

Джерело: розроблено автором на основі [2, с. 279]

предмета застави та порівнювати ринкову вартість застави із заставною вартістю для своєчасної переоцінки заставної вартості, контролю над дотриманням встановленого нормативними документами коефіцієнта покриття заборгованості заставою та в разі недотримання – вимоги оформлення додаткового забезпечення за кредитною операцією.

Коефіцієнт покриття забезпеченням розраховується за формулою:

$$\frac{Collateral}{Loan}, \quad (1)$$

де *Collateral* – заставна вартість оформленого забезпечення;

Loan – залишок фактичної заборгованості за кредитом.

Своєю чергою, підходи банку до визначення достатності забезпечення залежать від платоспроможності та виду господарської діяльності позичальника, а також ліквідності забезпечення. Наприклад, якщо у забезпечення пропонується найбільш ліквідне забезпечення (грошові кошти, розміщені на депозитному рахунку в банку, державні гарантії або гарантії платоспроможних банків) або застава ліквідної нерухомості, коефіцієнт покриття забезпеченням установлюється на мінімальному рівні (100% від основного боргу).

У випадку з виробничим обладнанням вирішальну роль відіграють його призначення та ліквідність. Якщо це, наприклад, ексклюзивне обладнання, яке використовується для виробництва специфічної продукції, то знати покупця такого обладнання банку буде складно, та, незважаючи на його високу ринкову вартість, вірогідність отримання коштів у рахунок погашення заборгованості нижча, тому задля мінімізації ризиків реалізації застави коефіцієнт покриття має встановлюватися на вищому рівні.

Своєю чергою, моніторинг кредитного ризику доцільно здійснювати як на рівні окремого позичальника, так і на портфельному рівні.

Якщо моніторинг кредитного ризику окремого позичальника – це процес відстежування ключових елементів діяльності позичальника, який визначає його здатність до повернення кредиту та процентів за ним для запобігання виникненню проблемної заборгованості, то моніторинг кредитного ризику на рівні кредитного портфеля банку – це процес систематичного аналізу показників кредитного ризику, який повинен урахуватися та базуватися на аналізі кредитного портфеля на підставі факторів, що спричиняють його виникнення [3, с. 7].

Аналіз якості та структури кредитного портфеля банку здійснюється для виявлення проблемних кредитів і розробки заходів щодо мінімізації втрат банку, формування адекватних резервів за активними операціями.

Крім того, можна виділити також окремих напрям кредитного моніторингу – моніторинг кредитної політики банку. Моніторинг кредитної політики проводиться для визначення «цілових ринків», клієнтури, прийнятних або неприйнятних ризиків для банку. Моніторинг кредитної політики здійснюється відповідно до загальної стратегії діяльності банку [4].

Моніторинг кредитного ризику ефективно здійснювати лише в разі своєчасного отримання

достовірної та повної інформації про набір факторів, що впливають на зміну даного ризику. Упровадження інтегрованої інформаційної системи в банку та розподіл повноважень у фронт-, мідл-, та бек-офісах дають змогу зменшити виникнення помилок під час здійснення кредитних операцій та визначення рівня кредитного ризику [3, с. 7].

Висновки. Належним чином організований кредитний моніторинг дає змогу банкам своєчасно виявити проблемну заборгованість за кредитами та вжити необхідних заходів, спрямованих на мінімізацію втрат банку. Не менш важливою для банку в процесі здійснення моніторингу є можливість оцінити сукупний кредитний ризик на рівні кредитного портфеля і визначити потребу в нарощуванні банківського капіталу та можливість розширення кредитної діяльності. Отже, першочерговим завданням для банків є розробка ефективних інструментів моніторингу та адекватних заходів щодо раннього реагування на ймовірне погіршення стану активу та підвищення рівня кредитного ризику позичальників, а також забезпечення належного внутрішнього контролю над дотриманням банківських інструкцій та положень щодо організації кредитної діяльності.

Список літератури:

1. Арсанукаева А.С. Классификация кредитного мониторинга в коммерческом банке / А.С. Арсанукаева // Вестник Российского экономического университета им. Г.В. Плеханова. – 2007. – № 5. – С. 92–97.
2. Вовк В.Я. Кредитування і контроль : [навч. посіб.] / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко – К. : Знання. – 2008. – 463 с.
3. Гаряга Л.О. Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л.О. Гаряга. – Суми, 2009. – 22 с.
4. Островська Н.Л. Теоретичні та практичні аспекти організації моніторингу кредитної політики в банку / Н.Л. Островська // Ефективна економіка. – 2013. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2349>.
5. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

**Ходакевич С. І.
Свириденко А. Ю.**

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛЬ УРОВНЯ КРЕДИТНОГО РИСКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОЦЕССА РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА БАНКА

Резюме

В статье рассмотрены сущность понятия «мониторинг» и организация кредитного мониторинга в банке. Проанализирована важность мониторинга как элемента риск-менеджмента. Детально раскрыты основные направления процесса кредитного мониторинга и их особенности.

Ключевые слова: кредитный мониторинг, кредитный риск, кредитование, риск-менеджмент, кредитный портфель.

**Khodakevych S. I.
Svyrydenko A. Y.**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

MONITORING AND CONTROL OF CREDIT RISK AS A PART OF A RISK-MANAGEMENT PROCESS IN A BANK

Summary

The essence of monitoring and credit monitoring process organization in a bank is under consideration. The importance of monitoring as a part of risk management process is analyzed. The main areas of the credit monitoring process and their features are detailed.

Keywords: credit monitoring, credit risk, crediting, risk-management, credit portfolio.